

BİBLİYOGRAFYA

HYLA A. TROXELL, *The Coinage of the Lycian League*, The American Numismatic Society, New York, 1982, XIX + 255 sayfa, 44 levha, 10 şekil + 10 tablo ve 1 harita.

Hyla A. Troxell'in *Lykia Birlik Sikkeleri* olarak Türkçe'ye çevrilebilen bu kitabı, nümizmatik çalışmalarının önde gelen kuruluşlarından olan *The American Numismatic Society* tarafından *Numismatic Notes and Monographs* dizisinde yayınlandı. 255 sayfadan oluşan kitap, zaman zaman sikkelerin buluntu yeri, basıldığı kenti ve sayısı ile ilgili tablolara yer vererek okuyucuya sayısal, dolayısıyla karşılaştırma yapabilecek bilgiyi de vermektedir.

Özellikle son yıllarda yaygınlaşan nümizmatik çalışmalarının daha çok Küçük Asya bölgelerinde ya da kentlerinde yoğunlaştığı gözden kaçmamaktadır. Kuşkusuz, Küçük Asya'ya yöneltilen bu ilginin en önemli nedeni, bölgenin tarih sahnesinde önemli bir yer almasının yanısıra, daha önce bu konuda yapılan araştırmaların diğer arkeolojik çalışmalar yanında az ya da yetersiz oluşudur. Lykia bölgesi ise öteden beri tarih ve arkeoloji alanındaki çalışmalarda geri planda bırakılmıştır. E. Akurgal, O. Akşit ve C. Bayburtluoğlu dışında Türk bilim adamlarının ihmaline uğramış olan bölge gerçekte topografik yapı ve ulaşım açısından da araştırma olanaklarını kısıtlamaktadır. Son yıllarda bölge Türk ve yabancı bilim adamlarınca yeniden ele alınmaktadır.

Lykia bölgesi, sınırları ve kent lokalizasyonu açısından antik kaynaklarda yetersiz, kimi zaman da anlaşılması güç bilgilere sahiptir. İşte, antik kaynaklara paralel olarak yürütülen bölge nümizmatikindeki çalışmalar bu soruna ışık tutarak, bazı karanlık noktaların aydınlığa çıkmasını sağlamıştır. Hyla A. Troxell, konuya bu yönden de yaklaşarak bölgenin sınırları, kentleri, Birliğin oluşum süreci ve sona ermesi arasındaki değişikliklere de yeni boyutlar kazandırmaktadır.

Troxell'in bu kitabı şu başlıklar altında toplanmıştır: Önsöz - Kısaltmalar - Şekil ve Tabloların Listesi - Tarihsel Zemin - Katalog Düzeni - I. Dönem: Muhtelif Lykia Bronzları - II. Dönem: Kentlerin Gümüşleri - III. Dönem: Kentlerin Bronzları - IV. Dönem: Yörelere Gümüşleri - V. Dönem: Yörelere Bronzları - Lykia Birlik Sikkeleri'nin Gerçek Darp Yerleri - Darp Yerlerine Göre Sikkelerin İndeksi - Ekler - Levhaların Listesi - Levhalar.

Yazar, Lykia Birlik Sikkeleri'ni katalog düzeni içinde vermekte ve katalog da kitabın üçte ikisinden fazlasını kapsamaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, yukarıda bahsedilen beş ana dönem kataloğu kapsamında ele alınmaktadır.

Troxell, Birlik Sikkeleri'ne geçmeden önce, bölgenin tarihsel geçmişi üzerinde duruyor (s. 1-13). Aslında sikkelerin incelenmesinde büyük önem taşıyan bölgenin tarihini -gerektiği şekilde- ayrıntılı veren yazar, geçen yüzyıldan başlayarak, İskender'in bölgeye gelişinden önceki Lykia sikkelerine büyük bir ilginin yöneldiğine dikkati çekerek söze başlamaktadır. Bu ilginin kaçınılmaz olduğunu bölgenin tarihsel ve kültürel geçmişi bakarak açıklamaya

çalışıyor: “Homeros’da Asya’nın seçkin halkları arasında gösterilen Lykia’lıların her zaman güçlü bir ulusal birlik duygusuna sahip oldukları; arkaik ve klasik dönem boyunca bu duygunun onları sömürge duruma düşmekten ve nispeten de dış egemenlikten koruduğu anlaşılmaktadır. Karşı konulmaz bir güce sahip olan Pers İmparatorluğu’nun idaresi altında bile Lykia’lılar, bir kısım hak ve özgürlüklerini ellerinde bulunduyorlardı. Örneğin, yerel sülaleler beşinci ve kısmen de dördüncü yüzyıl boyunca kendi adları ile sikke darbediyorlardı. Yunan ve Akhaimenid dünyalarından etkilenmenin kaçınılmaz olduğu bu dönemde Lykia’da, bugün dahi mimarlığı, heykeltraşlığı ve sikkeleriyle hayranlık uyandıran etkin ve özgün bir kültür ortaya çıktı.” (s. 1).

“Yaklaşık olarak İ.Ö. 362’de son sülalenin de çöküşünden birbuçuk yüzyıldan fazla bir süre içinde Lykia’lıların hemen hiç sikke darbetmediklerinin anlaşıldığını” vurgulayan yazar, İ.Ö. ikinci yüzyıl başlarında kaynakların artık tamamıyla Hellenize olmuş kentlerden oluşan resmi bir Lykia Birliği’nden söz ettiklerini, bu kentlerin gümüş ve bronzdan tek tip federal sikkeler darbettiklerini yazmaktadır. Troxell, şöyle devam ediyor: “Bu sikkelerin çoğu kabaca tüm iki yüzyıla, yani Lykia’nın Rhodos egemenliğinden kurtulduğu İ.Ö. 167’den, sonunda otonomisini kaybedip Roma İmparatorluğu’nun işgali altına girdiği İ.Ö. 43 yılına değin tarihlenmektedir” (s. 2).

Yazar, kendinden önce Lykia Birliği sikkelerine çok az değinildiğini, bu yüzyılın başlarında bazı bilim adamlarının Augustus ve Claudius’un idaresi altındaki bazı seriler üzerinde araştırma yaptıklarını, konuyu bir bütün olarak ele alan son yüzyesnel çalışmanın ise yarım yüzyıl öncesine dayandığını söylemektedir. “Kronoloji ve birimler açısından kesin doğrulara dayanmayan, eksik ve bazen de hatalı” olduğunu belirttiği “*BMC ve Historia Numorum* dışında, Lykia Birlik Sikkelerini ele alan hiçbir yararlı eserin mevcut olmadığını” sözlerine eklemektedir Troxell (s. 3).

Troxell, *Tarihsel Zemin* (s. 1) başlığı altında Lykia’nın fiziki ve beşeri coğrafyasını, İ.Ö. 167 yılına değin Lykia tarihini ve Lykia Birliği’nin başlamasını küçük başlıklar altında toplamaktadır.

Kitabın üçte ikisinden fazlasını kapsayan katalogun nasıl düzenlendiğinin, şekil ve tabloların hangi ölçüler içinde yer aldığı anlatıldığı ve adeta kataloğa bir anahtar niteliğindeki *Katalog Düzeni*’nde (s. 15) çalışmasının İskender sonrası Lykia Birliği ile bu birliğin yaklaşık İ.Ö. 200 - İ.S. 43 yılları arasında darbedilen gümüş ve bronz sikkelerini kapsadığını söylemektedir. Burada 1825 adet Birlik sikkesi kataloğa alınmıştır. Troxell, ancak iki ana özelliğe sahip olan sikkeleri Lykia Birlik Sikkeleri olarak kabul etmektedir:

1. **ΛΥΚΙΩΝ** ya da **ΛΥ** şeklinde federal etnik yazı ya da kısaltması ile,
2. Birliğin birinci yüzyıl sonundaki iki büyük yöresi olan Kragos ve Masikyots’a işaret eden **KP** ya da **MA** kısaltmaları bulunanlar.

Ya da her iki türün bir arada yer aldığı sikkeler. Üzerlerinde **ΛΥΚΙΩΝ** yerine **ΟΛΥΜΠΗ** ya da **ΦΑΣΗΛΗ** şeklinde yazılar yer alan Olympos ve Phaselis’in Pseudo-Birlik Sikkeleri de kataloğa dahil edilmiş olup, diğer otonom Lykia kentlerinin sikkeleri dahil edilmemistir.

I. Dönem bölümünde (s. 17) muhtelif Lykia bronz sikkeleri, **ΛΥΚΙΩΝ** dışında ayrıca hiçbir kent ya da yöre yazısı taşımamaktadır. I. Dönemin tüm tiplerinin (Bellerophon, Apollon, Artemis) Lykia’nın ve hatta belki de Birliğin kalbi olan Ksanthos Vadisi ile ilişkiler gösterdiğine dikkati çeken Troxell, bu durumun olasılıkla Ksanthos ve Patara gibi batıdaki büyük

kentlerden birinde darbedilen ilk birlik sikkeleri için uygun olduğu düşüncesindedir. Yazar, ayrıca daha önce yapılan bazı sikke tanımlamalarındaki hatalara da dikkati çekerek, Levha I 1a'da verdiği sikkenin ön yüzündeki tipi Babelon'un ¹ Helios, Robinson'un ² Herakles olarak teşhis ettiğini, BMC'de ise Hill'in ³ ön yüzü tanımlamadığını belirtmekte, bu başı sikkenin arka yüzündeki Himera ile ilişkili görerek *Bellerophon* olarak yorumlamaktadır.

II. Dönem'de (s. 25), Birlik Sikkelerinin darbettığı gümüş sikkeleri Rhodos plinthophorları ile karşılaştırarak ele alan yazar, daha sonra 1970 Kemer Definesi ile 1975 Letoon Definesini irdelemekte ve bu dönem sikkelerinin bir katalogunu vermektedir.

III. Dönem'de (s. 99), Birlik kentlerinin darbettığı bronz sikkelerin katalogu verilmektedir. Bu dönem arka yüz tipleri A ve B olarak iki ana stilde ele alınmakta, bu ayırım ise Apollon'un saç stilinden kaynaklanmaktadır. Bu dönem sikke darbeden kentleri batıda *Ksanthos*, *Pınara*, *Kadyanda*, *Tlos*, *Patara*, ve güneyde *Phellos*, *Antiphellos*, *Aperlai*, *Kyaneai*, *Trebendai*, *Myra*, *Arykanda*, *Limyra* ve *Gagai* olarak veren yazar, bu kentleri bir tablo halinde, stillerini de (A-B) göz önüne alarak vermektedir.

IV. Dönem'de (s. 111), Kragos ve Masikytos yörelerinin darbettığı gümüşler incelenmektedir. Gümüşler drahmi, yarım drahmi ve çeyrek drahmileri içermektedir. Yarım drahmilerin (hemi-drahmi) ana birim olduğunu söyleyen Troxell şöyle diyor: "*Yarım drahmiler ana birim olup, tipleri II. Dönem drahmilerinin bir tekrarıdır: Önyüzde Apollon başı, arka yüzde quadratum incusum içinde lir.*" (s. 112).

Yazar, bu bölümde ayrıca dört defineyi de kataloga dahil etmiştir: 1863, 1935 ve 1977 Lykia Defineleri ile 1976 Marmaris Definesi.

Katalogda IV. Dönem hemi-drahmileri yedi seri altında incelenmektedir. Bölüm *Tarihsel Zemin ve Mutlak Kronoloji* (s. 173) alt başlığı altında toplanarak son bulmaktadır.

V. Dönem (s. 185) yine Kragos ve Masikytos yörelerinin bronz sikkelerini içermektedir. Burada, daha önceki bronz sikkelerin katalog düzeninde yer alan birim ve onun yarım ve çeyreklerinin dışında sestertius ve dupondiuslar da katalogda yer almaktadır. Darplar ise başta Kragos ve Masikytos olmak üzere ayrıca *Kyaneai*, *Myra-Masikytos*, *Telmessos-Kragos*, *Tlos*, *Tlos-Kragos* ve *Ksanthos-Kragos*'dur.

Yazar, günümüze kalmış olan bu dönem sikkelerinin çoğunu A-G serileri içinde vermektedir. Bu serilerden A-D Augustus'un idaresi altında basılmışlar ve günümüze çok sayıda kalmışlardır.

Lykia Birlik Sikkelerinin Gerçek Darp Yerleri (s. 227) bölümünde yazar, bazı sikkelerin nerelerde darbedildiği sorununa zaman zaman değinildiğini fakat Birlik Sikkelerinde durumun bir dönemden diğerine değişiklik göstermesi nedeniyle sorunun yalnızca hangi kentlerin yöre darphaneleri vazifesini gördüğünün belirlenmesiyle çözülemeyeceğini ve fakat hangi kentlerin hangi yöreye dahil olduğuna da açıklık getirilmesi gerektiğini vurguluyor. Nitekim, görüleceği üzere, IV. Dönem sikkelerinin darp yetkisini iki büyük yöre, Kragos ve Masikytos elinde

¹ *Revue Numismatique*, 1893, s. 336.22

² E.S.G. Robinson, "Coins from Lycia and Pamphylia," *Journal of Hellenic Studies*, 1914, s. 42, n. 19.

³ G.F. Hill, *Catalogue of the Greek Coins of Lycia, Pamphylia, and Pisidia*, London, 1897.

bulunduruyordu. Troxell, I. Dönem'deki az sayıdaki bronz sikkenin yalnızca üzerlerindeki *Lykiyalılar* yazısından giderek, nerede darbedildiğini söylemenin imkânsız olduğunu; II. Dönem sikkelerinin darp yeri tayininde ise kalıp ilişkilerinden bazı sonuçlara varılabildiğini; III. Dönem'de her kentin kendi bronz sikkesini darbettiğini; IV. ve V. Dönemlerde ele aldığı sikkelerin merkezî bir darp yerinde olabileceği gibi iki ya da daha fazla darp yerlerinde de darbedilmiş olabileceği olasılıkları üzerinde durmaktadır.

Kitap, *Darp Yerlerine Göre Sikkelerin İndeksi, Ekler ve Levhalar* ile son bulmaktadır.

Yazarın kitapta vermiş olduğu Birlik Sikkeleri'nin gerçekten özenli ve uzun süren bir çalışmanın ürünü olduğu gözden kaçmamaktadır. Eser, nümizmatlara olduğu kadar, bu bölge ile ilgilenen yerli ve yabancı bilim adamlarına da yararlı olabilecek niteliktedir.

OĞUZ TEKİN